

prof. dr. sulejman topoljak

filozofija ljudskih prava i sloboda u islamu

Uvod

Osnovne odlike savremene liberalne demokratije jesu, pored ostalog, i garancija ljudskih prava i sloboda. Načelno se može reći da te odlike za sve svjetske religije nisu ništa novo jer one u biti u svojim učenjima propagiraju i vjeruju da je čovjek najodabranije Božije stvorenje na ovom svijetu. A da bi čovjek istinski održao takav svoj Bogom dat položaj, neophodno mu je da u svakom vremenu, prostoru, porodici, društvu, sistemu i državi ima zagantovana ljudska prava i slobode. Međutim, za laičke sisteme koji su se javili kao alternativa Božanskim, ljudska prava i slobode su doista najveće ostvarenje i dostignuće koja su oni ostvarili kroz svoju dugu i krvavu historiju. Zbog toga se oni s pravom ponose njima. Prema tome se s pravom može konstatovati da su vjerski zakoni, kada je riječ o ljudskim pravima i slobodi, preteča svjetovnim zakonima. Oni su također i preteča, kada je riječ o njihovoj garanciji i dosljednoj primjeni, u smislu da niko ne može biti istinski vjernik ako gazi i narušava prava i slobode svog brata čovjeka, a niti se može smatrati bilo koji sistem Božanskim i ljudskim u kojem nisu zagantovana i osigurana prava i slobode svakom čovjeku i narodu bez obzira kojoj rasi i etničkoj grupaciji pripadao i u kojem dijelu svijeta živio.

Ali, nažalost, danas se mora priznati da se ta najveća tekovina koju je čovječanstvo ostvarilo u svojoj dugog historiji ne upotrebljava i ne koristi u svrhe koje su joj namijenjene, a

niti je dostupna u istoj mjeri svim rasama i nacijama, kao ni podnebljima na kojima one žive. Ljudska prava i slobode, tj. demokratija je od svjetskih moćnika i ekonomskih lobija upotrebljena na najpodliji najperfidniji način. Uzeta je kao paravan i razlog za porobljavanje i kolonizaciju slabih, nemoćnih i neistomišljenika, kao i za otimačinu i pljačkanja njihovih prirodnih i ljudskih resursa.

A to je, bez sumnje, dokaz da je filozofija koja stoji iza ljudskih prava i sloboda u laicističkim sistemima utilitaristička i da počiva na nekonstantnim principima i načelima.

Ova studija ima za cilj da otkrije i istakne filozofiju koja stoji iza ljudskih prava i slobodu u islamu, posljednjoj i osnovnoj nebeskoj religiji.

Filozofija ljudskih prava i sloboda u islamu

Ljudska prava i sloboda koje uživa građanin islamskog društva počivaju prije svega na islamskom vjerovanju, *akidi*. Čovjek je, sukladno ovom vjerovanju, Božije najodabranije stvorenje. *Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali: dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im veliku prednost nad mnogima koje smo stvorili.*¹

Na osnovu ove prednosti, Allah je podario čovjeku određena i nepromjenljiva prava i slobode, putem kojih se istinski realizuje ta prednost nad ostalim stvorenjima, s jedne strane, a koja mu, s druge strane, opet, omogućavaju da obožava Boga, tj. čini Mu *ibadet*, u jednom širem značenju te riječi. A to je u osnovi i cilj radi koga je čovjek i stvoren. *Džine i ljude stvorio sam samo zato da Me obožavaju.*²

Takvo obožavanje postiže se jednom apsolutnom pokornošću Uzvišenom Allahu, dž.š. A njegov cilj jeste da uskladi život čovjeka; pojedinca ili zajednice, njegov duhovni život, ponašanje i sve druge aktivnosti, u što se ubrajaju i konzumacije ljudskih prava i sloboda, sa onim što je Uzvišeni Allah, dž.š., propisao i objasnio u Svom zakonodavstvu, *Šerijatu*, postavljenom na islamskoj doktrini, *akidi*.

¹ Kur'an, *El-Isra*, 70.

² Kur'an, *Ez-Zarijat*, 56.

Pravilno shvatanje i razumijevanje te doktrinarne osnove, tj. filozofije ljudskih prava i sloboda u islamu, omogućava čovjeku da ih uživa smatrajući ih Božijim darovima koje treba koristiti i uživati u njima sukladno Allahovom zakonu. Isto tako, takvo shvatanje islamske filozofije prava i sloboda u isto vrijeme obavezuje islamsko društvo i državu da uloži maksimum truda i omogući svojim članovima i državljanima uživanje tih prava, i to u tolikoj mjeri koliko to nastoje oni sami ili još više, zbog toga što država u islamu nije cilj samoj sebi. Cilj njena postojanja jeste isključivo da omogući muslimanima da žive jednim originalnim islamskim životom, čija osnovna je odlika osiguranje mogućnosti uživanja tih prava i sloboda. Dakle, islamska država dužna je podsticati i motivirati svoje građane da upražnjavaju svoja prava i slobode.

Posljedice takvog shvatanja filozofije prava i sloboda u islamu jesu od ogromne važnosti, jer državljanin i država idu ka istom cilju i nastoje osigurati ta prava, omogućiti njihovu primjenu i uživanje. Isto se tako može tvrditi da državljanin islamske države prihvata sa zadovoljstvom i bez pogovora sva ograničenja i ustrojstva koja je postavio Šerijat prilikom primjene tih prava i sloboda. A i država također sa zadovoljstvom prihvata sva ograničenja svojih ovlasti koja je Šerijat donio.

To je sve logička posljedica identičnog vjerovanja. Musliman i islamska država vjeruju u jednu doktrinu, *akidu*, iz koje su proizišla ta prava i slobode, kao što vjeruju i u Jednog Boga, Koji im je podario ta prava i slobode. Na taj je način islam uskladio individualističke i kolektivne tendencije, i to na takav jedinstven način koji nema presedana u drugim sistemima i filozofijama. Islam je uspio to postići na taj način što je cilj i pojedinca i kolektiva učinio kompatibilnim, tako da cilj kolektiva bude u isto vrijeme i cilj pojedinca, i obratno. Taj cilj jeste primjena Šerijata, islamskog zakona, u koji su involvirana i prava i slobode čijom se dosljednom primjenom nastoji postići Allahovo zadovoljstvo i sreća na drugom svijetu.

Takvom filozofijom islam je uspio izbjeći pretjeranost u personalnim pravima na račun kolektivnih prava, i obratno. Opće je poznato da kada personalna prava dobiju primat nad državom i kolektivnim pravima, nastaje anarhija, a kada država

i kolektivna prava dobiju prevlast nad personalnim pravima, tada nastaje tiranija. Prema tome, nužno je iznaći model putem kog bi se izbjegla kolizija između individualnih i kolektivnih tendencija, kao što je, u isto vrijeme, i neophodno iznaći pravedan sud i preciznu vagu koja će tačno izvagati, odmjeriti i uskladiti kada dođe do kontradiktornosti između dvije tendencije. A ta vaga i taj parametar jeste, bez sumnje, Šerijat, čije su norme i propisi tačno odredili kolike su granice individualnog a kolike kolektivnog interesa, koji se od njih preferira a koji zanemaruje kada dođe do kolizije među njima. Islam se nakon toga ne zadovoljava samo propisivanjem takvih zakona, nego pravne i moralne norme transformiše u doktrinu i daje im status vjere čije svjesno i namjerno omalovažavanje i gaženje čini počinioca otpadnikom od islama.

Iz dosad elaboriranog primjećuje se da se ličnost pojedinca u islamskom političkom sistemu ne može izgubiti u državi. Pojedinaac, po tom sistemu, ravnopravno stoji naspram države gdje se oni međusobno potpomažu i surađuju. Prema tome, ako je dužnost državljanina islamske države da pomaže svoju državu, da radi na njenom opstanku i razvoju i da joj se pokorava sve dok se ona pokorava Allahovom zakonu, isto tako je dužnost njegove države da izgradi i očuva kod svog državljanina jaku i originalnu islamsku ličnost tako što će joj omogućiti da potpuno uživa prava i slobode koje joj je Allah, dž.š., podario i propisao.

Specifičnost i odlika ljudskih prava u islamu

Ako je islamska filozofija prava i sloboda različita od one na kojoj se ona temelji u drugim ideologijama i sistemima, onda je logično da prava i slobode budu obilježena posebnim odlikama i specifičnostima. U nastavku studije bit će riječi o najizrazitijim specifičnostima koje odlikuju islamsku filozofiju ljudskih prava i sloboda u islamu.

Islamska prava i slobode odlikuju se sljedećim specifičnostima:

- da su Božiji darovi;
- da su univerzalni, tj. da obuhvataju sva prava i da se odnose na sve državljane u islamskoj državi;

- da su u startu konstantni i savršeni i da nisu podložni nikakvoj uzurpaciji;

- da nisu apsolutni i neograničeni.

Na svaku od navedenih odlika ukratko ćemo se osvrnuti i načelno je pojasniti.

Ljudska prava i slobode u islamu jesu Božiji darovi

Ljudska prava i slobode, po islamu, nisu prirodna prava, kako je to slučaj kod ostalih ideologija i sistema. Oni su Božiji darovi koji su proistekli iz Šerijata, a utemeljeni su na islamskom vjerovanju, *akidi*. Islam naučava da je dragi Bog stvorio čovjeka i tim stvaranjem podario mu pravo na život. Učinio ga je najodlikovanijim stvorenjem i na osnovu toga putem Šerijata podario mu savršena i konstantna prava i slobode.

Dragi Bog učinio je čovjeka da slobodno odabire svoje postupke i djela, jer mu je podario slobodnu volju i učinio ga odgovornim za nju. Po islamu je centar zaduženja i odgovornosti razum, pa je zbog toga Bog učinio odgovornim za postupke i djela samo pametne i slobodne, ali ne i lude, maloljetne i prisiljene. Islam nas uči da je individualna ljudska sloboda proistekla iz volje koju je Allah, dž.š., podario svakom čovjeku i sputao je islamskim zakonom, kojim se, također, ograničava i sloboda. Zatim je Šerijat odredio da svaki pojedinac bude odgovoran za svoja djela i postupke, a općepoznato je da nema odgovornosti gdje nema slobode, pa je zbog toga islam i priznao slobodu.

Kur'an na više mjesta skreće pažnju da su prava i slobode Božiji darovi. Tako npr. u slijedećim ajetima potcrtava da je pravo na posjedovanje imovine Božiji dar: *Kako oni ne vide da Mi samo zbog njih stoku stvaramo i da oni njome raspolažu kao vlasnici!³ I dajte im nešto od imetka koji je Allah vama dao.⁴*

Kur'an, također, upućuje na čovjekovu perfektnost nad ostalim stvorenjima, i u isto vrijeme u slijedećem ajetu ističe da je to Božiji dar koji mu je dat: *Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali: dali smo im da kopnom i morem putuju.⁵*

³ Kur'an, *Ja-Sin*, 71.

⁴ Kur'an, *En-Nur*, 33.

⁵ Kur'an, *El-Isra*, 70.

Isto tako, u ovom ajetu Kur'an ukazuje da je pravo na život Božiji dar: *Reci: "On sve stvara i daje vam sluh i vid i pamet, a vi se malo zahvaljujete."*⁶

Islamsko utemeljenje ljudskih prava i sloboda na filozofiji koja naučava da su oni Božiji, a ne prirodni darovi, ima bezbroj pozitivnih posljedica, među kojima su sljedeće:

- da su zbog toga više respektovani, uvažavani i nepovredivi (sveti). Na taj način daje im se jedna garancija da budu zaštićena i poštovana od vlastodržaca. Naime, ako su prava i slobode Božiji darovi, onda ih niko ne smije narušavati, niti uzurpirati jer bi time pogazio islamske norme i propise. A takvim postupcima vladari i nadređeni, po islamskom učenju, gube legitimitet i legalitet svog opstanka na vlasti;

- da pravo i slobode zbog toga u islamu imaju vjerski karakter, što im daje status da budu dobrovoljno poštovani i respektovani, a ne prisilno i argumentom snage. To poštovanje proistječe iz dubine duše i počiva na vjerovanju u Allaha, dž.š., Koji ih je i propisao. Bez sumnje, u takvoj je filozofiji garancija njihove primjene i respekta, čak i onda kada se pruži prilika da se pogaze i zanemare;

- da su zbog toga imunizirana od bilo kakve konfiskacije i derogacije, jer da bi se to moglo izvesti, potrebno je, po islamskom učenju, da se ponovo spusti Objava i da ih derogira. Međutim, po islamskom učenju, to je nemoguće nakon smrti Allahova Poslanika, s.a.v.s.;

- da su zbog toga zaštićena od bilo kakve pretjeranosti i nehajnosti. Islamska filozofija prava zastupa jednu uravnoteženost između individualnih i kolektivnih prava, tako da individualna prava ne mogu imati prevlast nad kolektivnim pravima, i obratno, jer je njihov darivalac Allah, dž.š., preko Svoga zakonika, Šerijata, a ne pojedinci, koji bi sebi, da su oni njihovi darivaoci, priuštili bezgranična prava i slobode na račun kolektivnih prava, a niti država, koja bi sebi, da je ona njihov darivalac, osigurala mnogo veća prava na račun individualnih prava.

Univerzalnost i općenitost

Prava u islamu odlikuju se i time što su univerzalna. Pod tim se podrazumijeva da su sveobuhvatna i da se odnose na sva

⁶ Kur'an, *El-Mulk*, 23.

prava i slobode bez obzira koje vrste bili: klasični, socijalni, ekonomski itd. Prava i slobode u islamu odlikuju se i time što su općeniti, a pod tim se misle da moraju biti dostupni i na raspolaganju svim državljanima islamske države, bez ikakve diskriminacije po osnovu boje kože, porijekla, jezika ili čak vjerovanja.

Konstantnost, startna savršenost i nekonfiskacionost

Sistem ljudskih prava i sloboda evaluirao je konstantno kroz ljudsku historiju putem različitih političkih sistema i ustavnog prava. Po teoriji individualne pravne škole, svoj razvoj počeo je od individualnih prirodnih prava. Sukladno učenju te škole, čovjek uživa prava i slobode samo zbog toga što je čovjek. Potom je taj sistem konstantno evaluirao dok konačno nije dostigao, u savremenoj ustavnoj teoriji prava, sve do ekonomskih i socijalnih prava i sloboda.

Međutim, ovdje treba istaći da su se ta prava i slobode u islamskom pravu pojavili potpuni i savršeni odmah u startu, tj. od početka prve objave i nakon toga više nisu doživljavali nikakvu evaluaciju, kao što je to slučaj u drugim pravnim sistemima i filozofijama. U islamu se to desilo otprilike prije petnaest stoljeća. Prema tome, prava i slobode, među kojima su i socijalna i ekonomska, a koja su kako je već rečeno savremeni politički i pravni sistemi i ustavno pravo upoznali tek u skorije vrijeme, u islamu su bili legalizovani i upotpunjeni još u vrijeme Objave, tj. odmah na početku islama.

Ovdje se može zapitati zbog čega je sistemu prava i sloboda u savremenim političkim i pravnim sistemima i ustavnom pravu bio potreban toliko dug vremenski period radi donošenja i legalizovanja socijalnih prava i sloboda? A vidjeli smo da tako nešto islamski sistem nije poznao.

Na to pitanje može se odgovoriti na sljedeći način: ljudska prava i slobode u islamu su dio islamskog zakonodavstva, Šerijata. A osnovna njegova odlika jeste savršenost kao refleksija njegovog osnovnog Izvora, tj. dragog Boga, Koji je također savršen, jer je jedno od Njegovih osnovnih svojstava – atributa apsolutna savršenost.

Prema tome, ako je dragi Bog savršen, onda je nemoguće zamisliti da Njegov zakon, Šerijat, bude nesavršen, tj. da prava i slobode, koji su dio Šerijata, budu nesavršeni.

Ljudska prava i slobode u islamu nisu apsolutni i neograničeni

O ovoj je osobini već bilo riječi na početku studije. Rečeno je da kada individualni interesi i slobode prevladaju kolektivne interese i kada ih zanemare, tada nastaje anarhija, a cijelo društvo postaje pozornicom egoizma, despotizma i ostalih negativnih posljedica koje proizlaze iz toga. Zbog svega toga, prava i slobode u islamu su ograničeni ili sputani općom dobrobiti i interesom. Takva filozofija prava i sloboda u islamu u potpunosti je kompatibilnosti sa zakonima koji vladaju u kosmosu. U njemu, i pored toga što se sve kreće, ipak niko nikome ne smeta niti se sudara s drugim zbog toga što svi plutaju, kreću se i plove pravcima i putanjama koje su im tačno određeni i precizirani.

A da bi spomenuta činjenica bila jasnija, navest ćemo primjer koji će nam tu filozofiju približiti i razjasniti. Naime, islam je priznao pravo na ličnu imovinu i na slobodu mišljenja. Ali i pored toga ta prava i slobode u islamu nisu apsolutni i neograničeni.

Pravo na ličnu imovinu

Islam priznaje pravo posjedovanja lične imovine, ali to pravo nije učinio apsolutnim i nesputanim. Sputao ga je određenim ograničenjima s ciljem da osigura i zaštiti opći interes. Spomenuto pravo islam ne samo da priznaje i štiti, nego ga u isto vrijeme ograničava i uređuje. Pravo na posjedovanje lične imovine islam je sputao sljedećim ograničenjima:

- sputao ga je u samom njegovu nastanku. Zbog toga islam od svojih sljedbenika traži da svoju imovinu stječu na, po Šerijatu, legalan način. Ako se desi da neko stekne imovinu na, po islamu, nedozvoljen način, islam to pravo neće priznati niti će ga štiti, nego će u tom slučaju narediti da se takav imetak uzurpira od onog ko ga je stekao i vrati njegovom pravom vlasniku, ako je on poznat, a ako nije, onda će se takva imovina staviti u državnu kasu;

- sputao ga je pri njegovu investiranju i u obavezama prema općem interesu. Islam je precizirao metode i sredstva putem kojih će se investirati i utrošiti imetak, i to putem raznih ugovora, dozvoljenih transakcija i projekata.

Zbog toga je, po islamu, zabranjeno svako oplođavanje imetka kao i svaka dobit i zarada putem ugovora, investicija i transakcija koje su, po islamu, zabranjene, poput kamate, prodaje alkohola, putem javnih kuća, birtija ili kockarnica itd.

Islam je također ograničio ovo pravo na taj način što je propisao da se iz privatne imovine mora izdvojiti jedan dio za opći interes, tj. za interes zajednice koji je formulisan putem zekata, putem ostalih, po Šerijatu, propisanih finansijskih obaveza, putem zabrane oporučivanja iznad jedne trećine s ciljem da se zaštititi pravo drugih nasljednika u ostale dvije trećine;

- sputao ga je pri njegovoj konzumaciji, tj. potrošnji. Islam je odredio da se imetak troši umjereno, tj. da se ne rasipa, a niti škrtari. Uzvišeni o tome veli: *I oni koji, kad udjeljuju, ne rasipaju i ne škrtare, već se u tome sredine drže.*⁷ Islam je također ograničio ovo pravo i na taj način što je zabranio da se imovina troši u stvari koje su zabranjene;

- ograničio ga je i na taj način što je dozvolio da se privatna imovina u prijekojoj potrebi i radi općeg interesa, nakon pravedne kompenzacije, može konfiskovati i uzurpirati.

Islamski pravници o tom pitanju navode da je dozvoljeno uzurpirati privatnu imovinu radi proširenja zajedničkog puta, kao i to da je dozvoljeno bez pristanka vlasnika prodati njegovu ličnu imovinu radi vraćanja dugova njegovim zajmodavcima.⁸

Prema tome, iz gore navedenog da se zaključiti da pravo na posjedovanje lične imovine u islamu nije apsolutno. Ono je, s jedne strane, priznato i zaštićeno, a s druge strane je podložno jednom preciznom ustrojstvu sukladno općem interesu i dobiti. I to je islamski metod koji on primjenjuje i putem kojeg realizuje u isto vrijeme i individualni i kolektivni interes i dobrobit.

Pravo na slobodu mišljenja

Islam također priznaje i pravo na slobodu mišljenja i to putem svoje dvije temeljne institucije, a to su:

a) institucija savjeta, *šure*. Šura je u islamu pravo za pojedinca, a obaveza za vladara. Putem institucije šure islam daje

⁷ Kur'an, *El-Furkan*, 67.

⁸ Zejdan, *Usulu-d-da'va*, str. 222.

pravo svojim sljedbenicima da slobodno iznesu svoja mišljenja o svim stvarima i pitanjima;

b) institucija naređivanja dobra i odvrćanja od zla (*el-emru bi-l-m'arufi ve-n-nehjuani-l-munkeri*). Islam je obavezao svakog muslimana da traži da se čini dobro i da radi na odvrćanju od zla. A da bi se to moglo realizovati, neophodno je omogućiti svakom pojedincu da slobodno iskaže svoje mišljenje. A to opet zahtijeva postojanje pune slobode, jer bez njena postojanja nemoguće je izvršiti spomenutu islamsku instituciju.

Pravo na slobodu mišljenja također se ogleda i u činjenici što je islam priznao slobodu vjerovanja i za nemuslimane. Uzvišeni o tome veli: *U vjeru nije dozvoljeno silom nagoniti.*⁹

Međutim, ta sloboda, sloboda mišljenja, također nije apsolutna. Ograničena je s nekoliko ograničenja koja su propisana radi općeg interesa i dobrobiti. U nastavku studije navest ćemo nekoliko njih.

Prvo ograničenje

To je da se mišljenjem namjerava ponuditi iskren savjet onom kome se obraća. U jednom hadisu se veli: “Vjera je savjet.’ Upitali smo: ‘Kome, o Božiji Poslaniče?’ Odgovorio je: ‘Allahu, Njegovoj knjizi, Njegovu Poslaniku, vladarima muslimana i muslimanima.’”¹⁰

Sukladno tome, onome koji namjerava iskazati svoje mišljenje o postupcima nadležnih nije dozvoljeno da time namjerava njihovo sramoćenje, ponižavanje, uveličavanje njihovih loših postupaka da bi okrenuo narod protiv njih, ili nešto slično tome čime se ne želi zadobiti Allahovo zadovoljstvo, a niti dobro onom kom je upućen savjet, niti se želi time postići opća dobrobit.

Drugo ograničenje

To je da mišljenje koje se izrekne o pitanju postupaka nadležnih bude utemeljeno na znanju i razumijevanju (*fikhu*). Prema tome, nikome nije dozvoljeno kritikovati nadležne o

⁹ Kur'an, *El-Bekara*, 256.

¹⁰ Bilježi ga *Darimi*, 2/220.

pitanjima spekulativne prirode, tj. o pitanjima o kojima postoji više pravnih mišljenja, iz prostog razloga što nije dozvoljeno između mnoštva ravnopravnih mišljenja smatrati samo jedno ispravnim a ostala zanemariti. Isto tako, po Šerijatu, nikome nije dozvoljeno pozivati se na slobodu mišljenja, tj. zloupotrebjavati to pravo i izazvati međusobne smutnje i konflikte kad je riječ o onima koji imaju ili zastupaju drugačije poglede i mišljenja o pitanjima gdje postoji mjesta za više mišljenja, i to samo zbog toga što zastupaju drugačiji stav i mišljenje.¹¹

Treće ograničenje

To je da se prilikom izražavanja svog mišljenja pazi da se ne naruši javni i uobičajeni moral i bonton. Na osnovu toga, islam zabranjuje svojim sljedbenicima da pod parolom slobode mišljenja razotkrivaju i gaze tuđe časti, ogovaraju, psuju druge ljude i "lijepe im etikete". Dakle, sloboda mišljenja u islamskoj filozofiji prava i sloboda prestaje ondje gdje se ona pretvara u sredstvo nereda i nanošenja moralne ili materijalne štete drugima, kako pojedincima, tako i kolektivima, javnim asocijacijama i udruženjima.

Četvrto ograničenje

Sloboda vjerovanja smatra se jednom vrstom slobode mišljenja. Ali i taj aspekt slobode u islamu je također ograničen. Ograničen je zabranom apostazije.¹² Islam, i pored toga što je

¹¹ Zejdan, *Usulu-d-da'va*, str.188.

¹² Pravni tekstovi, *ajeti*, u kojima se govori da u vjeru nije dozvoljeno silom nagoniti potvrđuju u islamu jedno kategoričko i generalno načelo i jasnu i nedvosmislenu činjenicu da nema vjere, a niti je moguće da je bude, putem prisile zbog toga što je vjera uvjerenje i vjerovanje koje prvo prihvata ljudski razum, i kojoj se nakon toga pokoravaju ljudsko srce i duša. Vjera je, dakle, svjesno prihvatanje i obavezivanje, gdje prisili nema mjesta zbog toga što je ona anulira i što je u koliziji s njome.

Dakle, vjerovanje i prisila se isključuju. Zato kada se nađe prisila, anulira se vjera, jer prisila ne može proizvesti vjeru. Prisila može proizvesti samo licemjstvo, laž i obmanu. A sva su ta svojstva zabranjena i sankcionisana u islamu. A njihov krajnji ishod jeste poniženje i na ovom i na budućem svijetu.

Kako god prisila ne može proizvesti vjeru i vjerovanje, također ne može proizvesti ni nevjerstvo i apostaziju. Prema tome, onaj ko se prisili na nevjerstvo nije nevjernik. Onaj ko se prisili na apostaziju također nije otpadnik, a niti se onaj koji se prisili da primi islam može smatrati muslimanom. Dakle, niko ne može postati istinskim muslimanom i vjernikom ako za to nema istinske volje i želje. "Zadovoljan sam da mi Allah bude gospodar, islam vjera, a Muhammed, a.s., vjerovjesnik i poslanik."

nemuslimanima priznao slobodu vjerovanja i dozvolio im da kao državljani islamske države žive u njenom okrilju, gdje imaju ista prava i slobode kao i muslimani, ipak im nije dozvolio da se igraju najsvetijom stvari većine građana islamskog društva, pa da ulaze i izlaze iz islama kad god to požele pozivajući se u svemu tome na slobodu vjerovanja i slobodu mišljenja.

Islam je to strogo zabranio radi dobrobiti zajednice, tj. općeg interesa i uklanjanja nereda i smutnje, jer se na taj način narušavaju javni red i ustav islamske države. Apostazija, tj. otpadništvo od islama i njegovo javno manifestovanje samo po sebi smatra se smutnjom i štetom za zajednicu, ako se ono namjerno i konstantno čini.

Nevjerovanje i otpadništvo jesu stvar srca i duše, i za njih se ne bi moglo ni saznati da ih otpadnici nisu namjerno proklamovali i objelodanili u cilju da dovedu sljedbenike vjere koju su napustili da počnu sumnjati u svoje vjerovanje i na taj način da stvore kod njih sumnje i nedoumice i da poljuljaju stabilnost islamske države koja je uzela islam temeljom svoga nastanka, opstanka i svrhe.¹³

Spomenutu činjenicu potvrđuje sljedeći kur'anski stavak, *ajet: Neki sljedbenici Knjige govore: "Pokažite da i vi vjerujete u*

Ovdje treba istaći još jednu činjenicu koju mnogi zaboravljaju i zapostavljaju. Ako po islamu bez saglasnosti i pristanka nisu validni i legalni međuljudski odnosi, poput kupoprodaje, braka, razvoda itd., kako je onda moguće reći da prisila može učiniti i proizvesti validnim i legalnim vjeru i vjerovanje?!

Načelo prisiljavanja u vjeru, po Šerijatu, ima status kategoričnog, generalnog i univerzalnog načela i pravila koje vrijeme, rasa, mjesto, nacija i boja kože ne ograničavaju niti mogu ograničiti. Dakle, vjera niti može biti i nastati prisilom, a niti se može prihvatiti i održati njome. Da se putem prisile ljudi mogu utjeravati u vjeru i ostajati u njoj, i da prisila ima utjecaja na nju, dragi Bog bi to primijenio, propisao i legalizovao. A općepoznato je da je On jedini moćan izvršiti istinsku prisilu koja bi mogla dati i polučiti željene rezultate i plodove. On je jedini moćan učiniti nevjernika vjernikom, idolopoklonika monoteistom, kršćanina i židova muslimanom. On jedini može sve ljude učiniti vjernicima muslimanima. *Da Gospodar tvoj hoće, na Zemlji bi doista bili svi vjernici. Pa zašto onda ti da nagoniš ljude da budu vjernici? Da Allah hoće, oni ne bi druge Njemu ravnim smatrali, a Mi tebe nismo čuvarom njihovim učinili niti si ti njihov staratelj.*

Ali je Allah htio da se prisilom ne ugoni u vjeru, i da sam On tu metodu ne prihvati i pored toga što je to mogao i što to može. Iz toga se onda implicitno da zaključiti da je nemoguće da muslimani takvu metodu legalizuju i primijene zbog toga što ona ima za rezultat posljedice poput laži, licemjerstva i mržnje prema islamu i muslimanima. A sve to, po islamu, ima status velikih grijeha.

¹³ Zejdan, *Usulu-d-da'va*, str. 76.

ono što se objavljuje vjernicima, i to na početku dana, a pri kraju dana to porecite ne bi li i oni svoju vjeru napustili."¹⁴

Dragi Bog nam je ovim ajetom jasno otkrio namjeru otpadnika, koji prvo prime islam, a zatim se odmetnu od njega da bi na taj način doveli ljude da počnu sumnjati u svoje vjerovanje, a sve to da stvore jedno nestabilno stanje i razjedineno islamsko društvo i zajednicu. Bez sumnje, u svemu tome su velike i nesagledive posljedice za islamsku državu i zajednicu. Ovdje treba potcrtati da islamska doktrina, *akida*, i islamski vjerovani, Šerijat, u islamskoj državi imaju status javnog reda i ustava pa se zbog toga moraju poštovati, a one koji ih omalovažavaju i narušavaju treba najstrožije kazniti.

Prema tome, niko nema pravo, pozivajući se na slobodu mišljenja i vjerovanja, na bilo koji način omalovažiti islam, Poslanika ili bilo koju drugu islamsku svetinju, normu i propis. Svako ko to svjesno i namjerno učini postaje otpadnikom, *murtedom*, od vjere, i zaslužuje, po islamu, za to propisanu kaznu.

Dakle, ni sloboda mišljenja ni sloboda vjerovanja u islamskoj filozofiji prava također nisu apsolutne. Njih islam priznaje, štiti i krajnje se zalaže za njihovu realizaciju i pozitivizaciju prvenstveno radi interesa pojedinaca, ali ih u isto vrijeme i ograničava na način kako je to već rečeno kako bi se na taj način zaštitio opći interes islamskog društva i zajednice.

I ovo se smatra presedanom ovog prava, a to je kako je islamska filozofija prava i sloboda uspjela da u isto vrijeme, prizna, zaštiti i očuva oba interesa: i individualni i kolektivni.

Zaključak

Sistem ljudskih prava i sloboda u političkom islamskom sistemu ima svoju ideološku filozofiju utemeljenu na islamskoj doktrini, *akidi*, iz čega se derivira islamsko pravo, Šerijat, koji svojim normama i propisima regulira ta prava i slobode, i to tako da u isto vrijeme osigurava i štiti obje dimenzije ljudskih prava i interesa: i individualnu i kolektivnu.

Filozofija prava i slobode u islamu ima svoju posebnu prirodu i specifičnosti.

¹⁴ Kur'an, *Alu Imran*, 72.

Na prvom mjestu prava i slobode u islamu smatraju se Božijim darovima koji su izvedeni iz islamskog prava, Šerijata, i utemeljeni na islamskoj doktrini, *akidi*. A to za posljedicu opet ima da ona kod sljedbenika islama uživaju u velikoj mjeri svetost i poštovanje, što im, opet, daje garanciju da će ih se dobrovoljno i u istoj mjeri pridržavati i država i njeni građani. I to je bez sumnje najbolji metod i sistem da se zaštite, ne potcjenjuju i ne gaze islamska država i njeni građani.

Osim toga, prava i slobode u islamu nisu podložni nikakvoj konfiskaciji, a niti derogaciji, jer to je u islamskom pravu apsolutno neizvodivo, kako je to već u studiji i objašnjeno.

Također, prava i slobode u islamu imaju karakter univerzalnosti i općenitosti, jer obuhvataju sve vrste prava i sloboda i odnose se na svakog muslimana ili nemuslimana koji živi u okrilju islamske države i smatra se njenim državljaninom.

Isto tako, prava i slobode u islamu legalizovani su, utemeljeni i upotpunjeni odmah na početku islama, za vrijeme poslanika Muhammeda, a.s., i to onda kad ostali svijet, na polju teorije političkih sistema kao i na segmentu teorije ustavnog prava, uopće nije poznao nešto što se nazivalo teorijom ljudskih prava i sloboda.

I na kraju, prava i slobode u islamu nisu apsolutni, nego su sputani određenim pravilima i ograničenjima kako bi se osigurali i štitili opći ljudski interesi i dobrobit.

أ.د. سليمان توبولياك

فلسفة حقوق الإنسان وحرياته في الإسلام

تعتبر حقوق الإنسان وحرياته في الإسلام هدية من هدايا سبحانه وتعالى التي استخرجت من الشريعة الإسلامية وأسست على العقيدة الإسلامية. ونتيجة لذلك هذه الحقوق والحرريات تتمتع بالاحترام والقداسة إلى أبعد حد عند أتباع الإسلام وهذا يضمن بأن الدولة ومواطنيها سيتمسكون بها باختيار وعلى حد سواء. ويعتبر هذا بلا شك أفضل طريقة ونظام لحماية الدولة الإسلامية ومواطنيها ولعدم تحقيرهم وتخطيمهم.

By Prof. Dr. Sulejman Topoljak

**PHILOSOPHY OF HUMAN RIGHTS
AND FREEDOMS IN ISLAM**

The rights and freedoms in Islam are considered as gifts from God, derived from the Islamic jurisprudence, *Al-Shari'ah*, and based on the Islamic doctrine, *Aqidah*. It means that these rights and freedoms enjoy a great deal of holiness and respect among Muslims, which is guarantee that they will be respected and protected to the same extent by both the state and its citizens. It is, in no doubt, the best way to protect an Islamic state and its citizens.